

تحلیلی بر وضعیت فساد در ایران

غلامرضا ابراهیم آبادی*

چکیده

با مشخص شدن آثار مخرب و انکارناپذیر فساد در رسیدن به توسعه پایدار و استقرار حکمرانی خوب، مبارزه و کنترل این پدیده شوم به تدریج به اولویت اساسی برنامه‌های حکومتی تبدیل شده است. در این راستا، اولین گام مؤثر در پی‌ریزی استراتژی جامع مبارزه با فساد، تحلیل وضعیت موجود فساد در یک جامعه است.

ایران کشوری است که فساد در آن ریشه تاریخی دارد و علی‌رغم وقوع انقلاب اسلامی که خود معلول فساد بیش از حد دستگاه حکومتی رژیم پهلوی بود، معضل فساد اعم از مالی، اداری و سیاسی و گسترش آن همچنان آسیب‌های جدی بر روند توسعه و استقرار مردم‌سالاری و حکمرانی خوب در کشور وارد می‌کند. شدت و حدت فساد در جامعه ایران به حدی است که می‌تواند به عنوان یک بیماری مزمن در نظام سیاسی ایران مطرح شود. این مقاله سعی می‌کند تا با بهره‌گیری از گزارش‌های داخلی و خارجی به تحلیل چگونگی وضعیت فساد در ایران پردازد.

* پژوهشگر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

مقدمه

بنابر شواهد موجود هرچه به پایان سده بیستم نزدیک می‌شویم، موضوع فساد به عنوان یکی از مسائل فراگیر دهه آخر این قرن، اهمیت بیشتری می‌یابد.^۱ هر کشور با هر سطحی از توسعه در تمام طیف‌های سیاسی تحت تأثیر رسوایی‌های فساد قرار می‌گیرد هرچند سطوح آن در کشورهای مختلف از یکدیگر تفاوت دارد و تحت تأثیر پارامترهای متفاوتی است.^۲

ایران در مقایسه با کشورهای دیگر و از دیدگاه بین‌المللی در رتبه‌های بالای فساد قرار دارد. براساس بررسی‌های موجود، ایران جزو فسادپذیرترین کشورهای دنیاست، مانند اوایل انقلاب که بسیاری از مسئولان معتقد بودند فساد از روابط آزاد اقتصادی و گسترش سرمایه‌داری و بازار نشأت می‌گیرد ممکن است هنوز هم افرادی حتی در رده‌های بالای مدیریتی قرار داشته باشند که معتقد باشند فساد فقط در جوامع غربی یا سرمایه‌داری وجود دارد و در ایران فقط لایه‌هایی از فساد وجود دارد که می‌توان با برخورد قهری یا حذف افراد ناصالح و فاسد آن را ریشه کن کرد. اما وضعیت نگران‌کننده‌تر از دستگیری و بازداشت تنی چند از افراد فاسد است. فساد در ایران بیش از آن که جنبه ظاهری و سطحی داشته باشد، باطنی، عمیق و سیستماتیک است. نبود پاسخگویی و شفافیت و عدم اتخاذ راهبردی جامع از عوامل اصلی عدم کنترل فساد در کشور است و برنامه‌ریزی جدی مبارزه با فساد در کشور، نیازمند عزم جدی در اصلاح و تعبیه برخی مکانیسم‌های کارآمد کنترلی، نظارتی و افزایش پاسخگویی و شفافیت است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

1. پل هیوود، فساد سیاسی، ترجمه طاهری و بنی هاشمی، (تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۱)، ص ۱۷.
2. برای مطالعه بیشتر درباره تعاریف، علل، انواع، موانع، مکانیسم‌ها و راه کارهای مقابله در رابطه با فساد نگاه کنید به:
 - علی ربیعی، زنده باد فساد، (تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۳).
 - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، برنامه مبارزه با فساد و ارتقای سلامت در نظام اداری، (تهران، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۰).
 - نادر جیبی، فساد اداری؛ عوامل مؤثر و شیوه‌های مبارزه، (تهران، مؤسسه انتشاراتی وثقی، ۱۳۷۵).

سابقه فساد در ایران

فساد در ایران ریشه تاریخی دارد. در دوران قاجاریه به ویژه در دوران حکومت ناصرالدین شاه قاجار و پس از صدارت میرزا تقی خان امیرکبیر، میزان فساد مالی، اقتصادی و سیاسی در ایران به اوج خود رسید و هیچ کاری بدون پرداخت رشوه انجام نمی شد.

در دربار ایران رقابت شدیدی بین رجال سیاسی برای کسب منافع شخصی بیش تر در قبال ایجاد زمینه های مناسب برای تاراج منابع و تضعیف حاکمیت کشور شکل گرفته بود که از آن جمله می توان به دریافت ۵۰۰ هزار لیره توسط میرزا آقاخان نوری به دلیل امضای معاهده پاریس یا دریافت دو میلیون لیره بابت اعطای امتیاز بانک رویترا اشاره کرد.

در تاریخ معاصر ایران از این موارد بسیار یافت می شود. برای مثال در همان دوران و پس از تحریم تنباکو به فرمان میرزای شیرازی و لغو قرارداد از سوی حکومت ایران، صاحب کمپانی رژی علاوه بر دریافت خسارت ناشی از سرمایه گذاری، خسارت قابل توجهی نیز با عنوان وجوه پرداخت شده به افراد ذی نفوذ دربار مانند کامران میرزا، ظل السلطان، امین السلطان و دیگران که جمعاً مبلغ ۵۰۰ هزار لیره بود، باز پس گرفت. طی دوره ۵۰ ساله حکومت ناصرالدین شاه و نیز در دهه اول حکومت رضاخان، موارد زیادی از ضبط اموال و دارایی ها، تبعید و حبس ثروتمندان برای کسب مال و نیز حذف مخالفان حکومت صورت گرفت که حاصلی جز عدم تشویق برای سرمایه گذاری یا پنهان شدن سرمایه و نیز فقیرنمایی و در نتیجه عقب ماندگی هرچه بیش تر ایران نداشت.

وضعیت بحرانی فساد در دستگاه حکومتی ایران پس از جنگ جهانی دوم، دولت های وقت را چندین بار ناچار کرد تا مبارزه با فساد دولتی را از اهداف خود اعلام کنند. گسترش فساد در دوران محمدرضا شاه تا جایی بود که برخی از صاحب نظران، یکی از علل اصلی انقلاب اسلامی ایران را گسترش فساد عمیق در ایران قبل از انقلاب ذکر کرده و برای اثبات ادعای خود تلاش های دیر هنگام و عجولانه شاه در دستگیری برخی ها در اواخر عمر رژیم

خود ذکر می‌کنند.^۱

سابقه مبارزه با فساد در ایران

دوره‌های مبارزه با فساد در دستگاه‌های حکومتی ایران پس از جنگ جهانی دوم را می‌توان در سه دوره توضیح داد:

۱. دولت رزم‌آرا: در این دوره که از سال ۱۳۲۸ آغاز شد و حدود یک سال ادامه داشت، پاکسازی دولت و حکومت از افراد فاسد و ناصالح برای مشاغل عمومی از اهداف اساسی بود. به این منظور افراد طبقه‌بندی شدند و کسانی که در بند «ج» قرار می‌گرفتند می‌باید از کار اخراج شده و از واگذاری هر شغلی به آن‌ها جلوگیری می‌شد.

۲. دولت امینی: این دوره برای مدت یک سال و از سال ۱۳۳۹ آغاز شد. این بار نیز هدف اصلی پاکسازی دولت و حکومت از افراد فاسد و ایجاد انقلاب اداری و به کارگیری افراد تحصیلکرده و صالح برای راه‌اندازی کارهای مملکت بود.

۳. اواخر دولت هویدا و ابتدای دولت آموزگار: در دوره سوم دولت هویدا، یعنی از سال ۱۳۵۵ مبارزه با فساد آغاز شد. در این دوره هدف پاکسازی و مبارزه با فساد و مقامات حکومتی فاسد و همدستان آن‌ها در جامعه بود که منجر به حبس و بازداشت عده‌ای شد.

در این دوره برای اولین بار، سوءاستفاده از بودجه دولت افشا شد که منجر به ممنوع‌الخروج شدن دو تن از معاونان وزارت بازرگانی به جرم زد و بند با یک شرکت

۱. برای مطالعه بیشتر در این خصوص نگاه کنید به:
 - ن، جامی، گذشته چراغ راه آینده است، تهران: نشر ققنوس، چاپ دوم، ۱۳۶۲.
 - احمد کسروی، تاریخ هجده ساله آذربایجان یا سرنوشت کردان در ایران، (تهران، نشر امیرکبیر، چاپ نهم، ۱۳۵۷).
 - میخائیل سرگوییچ ایوانف، تاریخ نوین ایران، ترجمه هوشنگ تیزابی و قائم‌پناه، (تهران، نشر اسلوج، ۱۳۵۶).
 - موسی نجفی و دیگران، تاریخ تحولات سیاسی - اجتماعی ایران، (تهران، نشر تاریخ معاصر، چاپ دوم، ۱۳۸۲).
 - مجتبی مقصدی، تحولات سیاسی و اجتماعی ایران ۵۷-۱۳۳۰، (تهران، نشر روزنه، ۱۳۸۰).
 - پرواند آبراهامیان، ایران بین دو انقلاب، ترجمه فتاحی و گل محمدی، (تهران، نشر نی، ۱۳۷۷).
 - محمدعلی کاتوزیان، اقتصاد سیاسی ایران، ترجمه نفیسی و عزیزی، (تهران، نشر مرکز، چاپ دوم، ۱۳۷۲).
 - پیتر آوری، تاریخ معاصر ایران، سه جلد ترجمه محمد رفیع مهرآبادی، (تهران، نشر عطایی، ۱۳۸۳).

انگلیسی در جریان یک معامله شکر شد. این دو نفر در سال ۱۳۵۴ به اتهام ۴۵ میلیون دلار سوءاستفاده در جریان واردات شکر از انگلیس ممنوع الخروج شدند و مدیران شرکت انگلیسی نیز تحت تعقیب قرار گرفتند. این افراد متهم شدند که ظرف مدت ۱۸ ماه خرید خارجی، قیمت‌های جعلی را که بیش تر از میانگین نرخ‌های جهانی بود، در اسناد ذکر کرده و بدین ترتیب به سوءاستفاده از مناصب خود پرداخته‌اند. این دو نفر در واقع نخستین مقامات کشور بودند که به جرم اخذ پورسانت و کلاهبرداری در خریدهای خارجی معرفی شدند. بدیهی است میزان فساد ریشه دوانده در درون دربار و دستگاه شاه، بسیار گسترده بوده تا جایی که از ژنرال فردوست نقل شده که به شاه توصیه کرده تا از فسادهای در رده پایین صرف نظر کرده و فسادهای رده بالا را جدی گرفته و برخورد کنند و گرنه باید منتظر عواقب نافرجام گسترش فساد از جمله سقوط رژیم خویش باشد که چنین نیز شد.

وضعیت فساد پس از پیروزی انقلاب اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و سقوط رژیم پهلوی، فساد برای مدت کوتاهی متوقف شد؛ اما پس از پایان جنگ تحمیلی دو باره سر بر آورد. برای مثال چند نمونه از تیرهای روزنامه کیهان در مورد انواع فساد رایج در کشور در سال‌های پس از جنگ به شرح ذیل نقل می‌شود:

رشوه

- کیهان ۱۳۷۱/۵/۲۱، ص ۲۲: «پرونده چند شبکه رشوه‌خواری در مناطق شهرداری تهران به دادگاه ارسال شد.»
- کیهان ۱۳۷۱/۷/۵، ص ۱۹: «۲۵ تن از عوامل شهرداری‌های مناطق تهران به اتهام میلیون‌ها ریال رشوه‌خواری دستگیر شدند.»
- کیهان ۱۳۷۱/۱۱/۱۱، ص ۱۹: «یک پرسنل شهرداری منطقه چهار قبل از گرفتن رشوه دستگیر شد.»
- کیهان ۱۳۷۱/۷/۱۸، ص ۱۹: «شهردار شهریار به دنبال کشف سوءاستفاده‌های کلان مالی دستگیر و روانه زندان شد.»

- کیهان ۱۳/۵/۱۳۷۲، ص ۱۹: «قائم مقام اسبق شهرداری منطقه ۳ تهران به جرم تخلفات متعدد به دو سال حبس و انفصال دائم از خدمت محکوم شد.»
- کیهان ۷/۶/۱۳۷۲، ص ۱۷: «دو کارمند شهرداری منطقه ۵ به اتهام اخذ رشوه و سرقت پرونده‌ها دستگیر شدند.»
- کیهان ۸/۱۶/۱۳۷۲، ص ۱۵: «چهار کارمند شهرداری بردسیر کرمان به اتهام اختلاس و رشوه‌خواری بازداشت شدند.»
- کیهان ۳/۷/۱۳۷۳، ص ۱: «گزارش کیهان از خطر گسترش رشوه‌خواری در ادارات و سازمان‌ها.»

اختلاس

- کیهان ۱۵/۵/۱۳۷۱، ص ۱۹: «رئیس اتحادیه آژانس‌های تاکسی و رئیس بانک ملی شعبه مبارزان ۸۰۰ میلیون ریال اختلاس کردند.»
- کیهان ۱۱/۱۱/۱۳۷۱، ص ۱۹: «چند تن از مسئولان برق یاسوج به اتهام ۲ میلیارد ریال اختلاس تحت تعقیب قرار گرفتند.»
- کیهان ۷/۴/۱۳۷۲، ص ۱۷: «مدیرعامل تعاونی مسکن نیروی انتظامی آذربایجان شرقی به اتهام ۲۰۰ میلیون ریال اختلاس زندانی شد.»
- کیهان ۴/۷/۱۳۷۲، ص ۱۹: «یک باند ۱۲۰ نفره جعل اسناد مالکیت زمین‌های دولتی مصادره شده و زمین‌های مربوط به افراد فراری در سازمان زمین شهری، ثبت اسناد و املاک شهرداری تهران کشف و اعضای آن دستگیر شدند.»
- کیهان ۱۸/۷/۱۳۷۲، ص ۱: «باند اختلاس و رشوه‌خواری در اداره ثبت اسناد لرستان به دام افتاد.»
- کیهان ۳۰/۱۰/۱۳۷۲، ص ۲۱: «بازداشت چهار تن از کارکنان اداره کل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی به اتهام جعل اسناد و اخذ رشوه»
- کیهان ۱۱/۱۱/۱۳۷۳، ص ۱: «متهم اصلی ۱۲۰ میلیارد تومانی بانک صادرات بازداشت شده» و

می توان موضوعات گوناگونی را به این موارد افزود. به هر حال رشد نگران کننده فساد، مجلس وقت را بر آن داشت تا در سال ۱۳۷۱ قانون ممنوعیت اخذ پورسانت و رشوه را تصویب کنند؛ اما روند فزاینده فساد در کشور همچنان ادامه یافت، به طوری که طی سال های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲، تعداد پرونده های اختلاس و ارتشاء در دادگاه کیفری از ۱۰۰۲ پرونده به ۵۰۲۰ پرونده رسید که رشد ۴۰۰ درصدی را نشان می دهد.

در همین رابطه دبیرخانه شورای عالی بانک ها در سال ۱۳۸۱ گزارشی ارائه داد که در آن میزان، تعداد و نوع اختلاس بانک ها را طی دوره ۱۳۷۹-۱۳۷۳ نشان می دهد.

میزان اختلاس بانک ها طی دوره ۱۳۷۹-۱۳۷۳

(دبیرخانه شورای عالی بانک ها ۱۳۸۱/۴/۱۵) (میلیارد ریال - درصد)

نام بانک	ملی ایران	صادرات	سپه	ملت	تجارت	مسکن	کشاورزی	رفاه	جمع
میانگین و اختلاف	۱۹/۲	۱۲/۴	۸/۷	۷/۷	۷/۲	۳	۲/۵	۰/۵	۶۱/۲
نسبت اختلاس به سپرده ها	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۲	۰/۰۵
نسبت اختلاس به تسهیلات	۰/۰۹	۰/۱۰	۰/۱۱	۰/۰۸	۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۸

تعداد و نوع تخلف اختلاس بانک ها طی دوره ۱۳۷۹-۱۳۷۳

(دبیرخانه شورای عالی بانک ها ۱۳۸۱/۴/۱۵)

جمع	سوء استفاده در امور	دستکاری غیر مجاز در پرونده	جابه جایی در ثبت اسناد و برداشت از حساب ها	بدهکار کردن حساب مشتری به طرز موثق	سوء استفاده از اختیارات	برداشت از حساب های راگد	برداشت کوتاه مدت از وجوه بانک	برداشت از حساب مشتریان	جمع
۳۴۴۰	۱۳۱	۱۲۶	۵۱۴	۲۳۸	۲۱۳	۳۹	۷/۶	۱۴۶۳	جمع
۱۰۰	۳/۸	۳/۷	۱۴/۹	۶/۹	۶/۲	۱/۱	۲۰/۸	۴۲/۵	درصد

بدین ترتیب روند گسترش فساد در سال‌های پس از جنگ ادامه یافت و رفته‌رفته به یک معضل خطرناک اجتماعی، سیاسی و اقتصادی تبدیل شد. در کنار آمار و ارقام داخلی، گزارشات سازمان‌های بین‌المللی به خصوص سازمان بین‌المللی شفافیت^۱ نیز حاکی از وضعیت نگران‌کننده فساد در ایران بود.

این سازمان غیردولتی که یکی از وظایفش اندازه‌گیری شاخص فساد در سطح کشورها و رده‌بندی آن‌ها بر این مناسبت؛ از سال ۱۹۹۵ هر ساله گزارشی از وضعیت فساد در کشورهای مختلف ارائه کرده و بر تعداد کشورهای فهرست خویش می‌افزاید. در گزارش سال ۲۰۰۳ این سازمان، نام ایران برای اولین بار در لیست قرار گرفت که براساس آن در میان ۱۳۳ کشور مورد بررسی، ایران با امتیاز فساد ۳ (امتیازها از صفر تا ده محاسبه شده که نزدیکی به صفر بیش‌تر را نشان می‌دهد) در رتبه هفتاد و نهم قرار گرفته بود.^۲

آمار نگران‌کننده فساد در کنار اشاعه موضوعاتی نظیر، پدیده فرار مغزها و اختصاص مقام اول فرار مغزها در بین ۹۱ کشور در حال توسعه^۳ اقدام به خروج سالانه بین ۱۵۰ تا ۱۸۰ هزار نفر از ایرانیان تحصیل‌کرده به خارج از کشور و تحصیل بیش از ۹۰ نفر از ۱۲۵ نفر دانش‌آموزی که در سال‌های گذشته در المپیادهای جهانی رتبه کسب کرده‌اند در دانشگاه‌های امریکا^۴، مقامات درجه اول حکومتی را به واکنش واداشت به طوری که در ابتدای سال ۱۳۸۲، مقام معظم رهبری طی فرمان ۸ ماده‌ای به سران سه قوه، بر مبارزه با این پدیده شوم در هر سطح و هر شکل امر فرمودند.

در این اثنا معاونت اطلاعات اقتصادی وزارت اطلاعات نیز در تیر ماه سال جاری (۱۳۸۳) اقدام به برگزاری نمایشگاهی، در زمینه چگونگی وضعیت فساد اقتصادی در جمهوری اسلامی کرد که گزارش تکان‌دهنده‌ای از وضعیت فساد در ایران را شامل می‌شد.^۵ در این نمایشگاه بیش از ۲۷۰ مورد فساد اقتصادی در بخش‌های مختلف ارائه شده

1. Transparency International

2. Transparency International Corruption Perception Index 2003

3. <http://bbc.net.uk/persian/iran>

4. به نقل از دکتر شهرام یزدانی: هفته‌نامه برنامه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی

5. روزنامه ایران، شنبه ۱۳ تیر ماه ۱۳۸۲

بود نخستین بخش از تحقیقات و یافته‌های وزارت اطلاعات به بخش زمین‌خواری و املاک مربوط می‌شد.

در این بخش، فیلم‌ها و تصاویر تهیه شده در اداره اطلاعات استان‌ها نشان می‌داد که در شمال کشور و بسیاری از شهرها، زمین‌خواران و سودجویان به شکل یک مافیای به تصرف اراضی و تخریب جنگل‌ها و فضای سبز مبادرت می‌ورزند. کارشناسان وزارتخانه اسنادی را ارائه کرده‌اند، مبنی بر این که در فرصت زمانی کوتاه، جریان‌های سودجو، چندین هزار اصله درخت را در خطه شمال قطع کرده و در شهرهای مختلف ده‌ها هکتار اراضی را با اعمال نفوذ در مراکز تصمیم‌گیری و تضعیف سیستم ثبت اسناد و املاک و اهمال محاکم به چنگ آورده‌اند.

بخش تجارت و صادرات نیز وضعیتی همانند بخش اراضی داشت. نقشه‌ها و نمودارهای ارائه شده حکایت از آن دارد که پدیده قاچاق در تمام مرزها و معبرهای کشور لانه کرده است، براساس اظهارات کارشناسان وزارتخانه، بیش از یکصد و شصت گمرک کشور از ضعف نظارت و بی‌نظمی رنج می‌برند. در کنار گمرکات، چهل و سه بازارچه مرزی به میدان اصلی سودجویی اقتصادی تبدیل شده است، این بازارچه‌ها که با هدف رونق زندگی مرزنشینان ایجاد شده بود، اکنون ماهیت سازنده و سالم خود را از دست داده و به پاتوق افراد فرصت‌طلب تبدیل شده است.

براساس گزارش‌های معاونت اطلاعات اقتصادی این وزارتخانه، ۱۱۰ اسکله فاقد نظارت هستند که تنها ۷۶ مورد آن در استان هرمزگان واقع است. از طرفی ۳۱۹ تعاونی مرزنشین با ۷ میلیون عضو برخوردار از معافیت‌های گمرکی، یکی از عوامل اصلی آلودگی بستر تجارت ایران شده‌اند، این موارد جدا از ۲۴ منطقه ویژه و آزاد اقتصادی است.^۱

ناهنجاری اقتصادی در سیستم بانکی، یکی دیگر از موارد فساد اقتصادی به تصویر کشیده در این نمایشگاه بود. براساس برآورد تیم اقتصادی وزارت اطلاعات، ضعف قانونی تجارت، یکی از عوامل اصلی ناهنجاری و سودجویی از سیستم بانکی است. شواهدی از

بی‌نظمی در بخش انرژی در برخی از قراردادها و LC‌های بنگاه‌ها به وسیله معاملات بیان شده است؛ البته اطلاعات این بخش همچون بسیاری از بخش‌های دیگر محرمانه بوده و تنها در اختیار سران سه قوه قرار گرفته است.

از دیگر موارد گزارش این وزارتخانه در مورد فساد اقتصادی کشور به حوزه دبی و نقش آن به‌عنوان سرمنشأ قاچاق و فساد در سیستم تجارت اقتصادی کشور مربوط می‌شود. طبق این گزارش، حوزه دبی تنها نبض تجارت غیرقانونی و فساد آلود کشور را در اختیار دارد، حاکمان این امارت شیخ‌نشین اخیراً سرمایه‌گذاری هنگفتی برای جذب متخصصان ایرانی انجام داده‌اند و دبی با ایجاد دانشگاه بزرگ و فراخوان برای دانشجویان ایرانی می‌رود که به یکی از قطب‌های فرار مغزها در ساختار ایران تبدیل شود.

در انتهای این گزارش که جریان معکوس فرار سرمایه‌ها (اعم از سرمایه‌های فکری و مالی) را نیز ارائه کرده بود، تنها توصیف بخشی از فساد موجود در سیستم اقتصادی کشور است. گنجانیدن سایر وجوه فساد از قبیل فساد اداری و سیاسی شایع در سیستم‌های اداری و سیاسی می‌تواند گواهی قطعی بر وضعیت تأسف‌انگیز فساد در کشور باشد. اگرچه آمار دقیق داخلی از میزان فساد در سیستم‌های اداری و سیاسی وجود ندارد، اما همین مختصر خود بیانگر گسترش غیرقابل انکار فساد در سطوح مختلف اداری، سیاسی و اقتصادی کشور است که نیازمند توجه جدی برای مقابله با آن است.

در این رابطه انتشار گزارش سال ۲۰۰۴ سازمان بین‌المللی شفافیت از میزان فساد در کشورهای جهان، وخامت موضوع فساد در کشور را بیش از پیش برجسته ساخت. در این گزارش که ۱۴۶ کشور مورد بررسی قرار گرفته بودند متأسفانه کشور ایران از رتبه ۷۹ در سال ۲۰۰۳ به رتبه ۸۸ در سال ۲۰۰۴ نزول پیدا کرده و نمره شاخص فساد (CDI) از ۳ به ۲/۹ کاهش یافته است. در حالی که رتبه کشوری نظیر ماداگاسکار از ۸۹ در سال ۲۰۰۳ به ۸۴ در سال ۲۰۰۴ رسیده و کشور لیبی نیز توانسته است از رتبه ۱۲۰ در سال ۲۰۰۳ به رتبه ۱۱۰ در سال ۲۰۰۴ تنزل یابد.^۱

بنابر گزارش این سازمان، رشوه‌خواری رایج‌ترین شکل فساد در جمهوری اسلامی ایران بوده است که بیش‌تر این رشوه در حین عقد قراردادهای تجاری دریافت یا پرداخت می‌شود.^۱

وخامت اوضاع فساد در ایران، سازمان‌ها و ارگان‌های مختلف مسئول را بر ضرورت انجام اقدامات سریع برای کنترل این پدیده شوم مجاب ساخت. در این راستا از سوی وزارت اقتصاد و دارایی و با هدف اصلاح امور ۱۰۰ کانون فسادخیز در مراکز اقتصادی کشور شناسایی شد. در این گزارش که نسخه‌هایی از آن در اختیار نهادها و سازمان‌های نظارتی و انتظامی کشور قرار گرفته است به نقاط ضعف و فسادخیز بخش بانکی، بیمه‌ای و مالیاتی کشور پرداخته شده و در عین حال راهکارهای مقابله با آن را نیز مطرح ساخته است.^۲

مطابق این گزارش عواملی همچون امحای مشخصات مندرج در بیمه‌نامه به‌وسیله مواد مخصوص و ذکر مشخصات خودرو موردنظر، خرید بیمه‌نامه عمر و پس‌انداز برای فردی که وجود خارجی ندارد و موارد دیگری که شامل جعل، دستکاری و ارائه اطلاعات غیرواقعی می‌شود جزو عوامل برون سازمانی مؤثر در بروز تخلف‌های اداری در شرکت‌های بیمه عنوان شده است. در همین حال سندسازی، چشم‌پوشی و سهل‌انگاری در بررسی صحت و سقم مدارک ارائه شده، اغماض کارگزار در اخذ مدارک محکم و حقوقی از مقصر، ارائه رهنمود به بیمه‌گذار و چندین مورد دیگر از جمله عوامل درون سازمانی تأثیرگذار بر تخلفات بخش بیمه کشور اعلام شده است.

در این گزارش همچنین از عواملی همچون ارائه اسکناس تقلبی، سوء استفاده در مرحله قبول حواله‌های وارده، کپی برداری رنگی از چک‌ها و اسناد بانکی، ثبت شرکت‌های مختلف برای اخذ تسهیلات بانکی، سرقت مسلحانه و تطمیع کارکنان به‌عنوان مهم‌ترین تخلفات برون سازمانی در سیستم بانکی کشور یاد شده است. وزارت اقتصاد در این گزارش

1. ایران پرس نیوز، آدینه ۱، آبان ماه ۱۳۸۳.

2. ر.ک. به: روزنامه کیهان، شنبه ۲۱ آذر ۱۳۸۳، ص ۴.

از ۲۰ عامل دیگر به عنوان عوامل درون سازمانی تأثیرگذار در تخلف‌های مستقیم بانکی کشور یاد کرده است که عواملی همچون کنترل ناقص مدارک شناسایی، امکان برداشت از حساب‌های مشتریان، سرقت چک‌های مسافرتی، برداشت وجه از صندوق و خزانه بانک جزو مهم‌ترین این تخلفات محسوب می‌شود.

در آسیب‌شناسی تخلفات مالی در بخش مالیاتی کشور نیز انجام معاملات از طریق کد اقتصادی دیگران، پرداخت رشوه به پرسنل حوزه‌های مالیاتی، ارائه دفاتر جعلی و جعل اوراق مالیاتی جزو عوامل بیرونی تأثیرگذار بر تخلف‌های این بخش عنوان شده و عواملی نظیر شفاف نبودن سرفصلی‌ها، اخذ رشوه، نامناسب بودن ساختار و ترکیب نیروی انسانی، نامناسب بودن سازمان امور مالیاتی در زمره عوامل درون سازمانی فساد در این بخش محسوب می‌شود.

نتیجه‌گیری

اشاعه فساد در ایران به حدی است که به گفته برخی مسئولان می‌رود که به یک بیماری مزمن تبدیل شود. برای جلوگیری از این فاجعه باید به فکر راهکارهای جدی و مؤثر در کنترل فساد بود.

در این میان برخی از مسئولان معتقد بوده و هستند که الگوی قدیمی چین در مبارزه با فساد اقتصادی که مبتنی بر حذف افراد فاسد از مناصب دولتی بوده، الگوی بسیار مناسبی است به طوری که الگوی چین نه فقط در مبارزه با فساد و بلکه در توسعه هم مدنظر آنان قرار گرفته است. البته الگوی چین نمی‌تواند ریشه فساد را در کشور بخشکاند یا این که به عنوان مکانیسم مؤثری در مبارزه با فساد مورد توجه قرار گیرد، چرا که اگر این الگو کاربرد داشت، مطمئناً لازم نبود چین پس از به جوخه اعدام سپردن صدها نفر در شیوه مبارزه تجدیدنظر کند و از طریق «پیشگیری» با فساد مقابله کند، زیرا قبل از هرگونه مبارزه علیه فساد باید بستر و سرچشمه آن را از بین برد و زمینه را برای تغییر و اصلاح ساختار فساد فراهم کرد.

فساد پدیده‌ای وسیع و گسترده است که معلول یکسری شرایط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در یک کشور است، لذا در مبارزه با آن باید از استراتژی جامع و چندگانه‌ای استفاده کرد که هم بر نقش نهادهای نظارتی و کنترلی و هم بر افزایش شفافیت و پاسخگویی، تقویت بخش خصوصی و اصلاح مدیریت بخش دولتی و نیز اتکا بر نهادهای جامعه مدنی تأکید کند.

بهره‌گیری از یک استراتژی جامع مبارزه با فساد ضمن خشکاندن بسترهای فساد، این امکان را برای کشورها فراهم می‌سازد تا ضمن آگاهی از کلیه ابزارهای مربوط به کنترل فساد، به تعیین اولویت‌ها پرداخته و از پیگیری استراتژی تک بعدی صرف که موجب غفلت از سایر وجوه و علل فساد می‌شود مبارزه مؤثر با فساد را خدشه‌دار می‌سازد، اجتناب کنند.

ضمایم

۱. شاخص فساد اداری کشورهای جهان در سال ۲۰۰۳

ضمیمه ۱- شاخص فساد اداری کشورهای جهان در سال ۲۰۰۳

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	موارد بررسی	انحراف معیار	دامنه نمره
۱	فنلاند	۹/۷	۸	۰/۳	۹/۲-۱۰
۲	ایسلند	۹/۶	۷	۰/۳	۹/۲-۱۰
۳	دانمارک	۹/۵	۷	۰/۳	۹/۲-۱۰
	نیوزیلند	۹/۵	۸	۰/۲	۹/۲-۹/۶
۵	سنگاپور	۹/۴	۱۲	۰/۱	۹/۲-۹/۵
۶	سوئد	۹/۳	۱۱	۰/۲	۸/۸-۹/۶
۷	هلند	۸/۹	۹	۰/۳	۸/۵-۹/۳
۸	استرالیا	۸/۸	۱۲	۰/۹	۶/۷-۹/۵
	نروژ	۸/۸	۸	۰/۵	۸-۹/۳
	سوئیس	۸/۸	۹	۰/۸	۶/۹-۹/۴
۱۱	کانادا	۸/۷	۱۲	۰/۹	۶/۵-۹/۴
	لوکزامبورگ	۸/۷	۶	۰/۴	۸-۹/۲
	انگلستان	۸/۷	۱۳	۰/۵	۷/۸-۹/۲
۱۴	اتریش	۸	۹	۰/۷	۷/۳-۹/۳
	هنگ کنگ	۸	۱۱	۱/۱	۵/۶-۹/۳

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	موارد بررسی	انحراف معیار	دامنه نمره
۱۶	آلمان	۷/۷	۱۱	۱/۲	۴/۹-۹/۲
۱۷	بلژیک	۷/۶	۹	۰/۹	۶/۶-۹/۲
۱۸	ایرلند	۷/۵	۹	۰/۷	۶/۵-۸/۸
	امریکا	۷/۵	۱۳	۱/۲	۴/۹-۹/۲
۲۰	شیلی	۷/۴	۱۲	۰/۹	۵/۶-۸/۸
۲۱	اسرائیل	۷	۱۰	۱/۲	۴/۷-۸/۱
	ژاپن	۷	۱۳	۱/۱	۵/۵-۸/۸
	اسپانیا	۶/۹	۱۱	۰/۸	۵/۲-۷/۸
۲۵	پرتغال	۶/۶	۹	۱/۲	۴/۹-۸/۱
۲۶	عمان	۶/۳	۴	۰/۹	۵/۵-۷/۳
۲۷	بحرین	۶/۱	۳	۱/۱	۵/۵-۷/۴
	قبرس	۶/۱	۳	۱/۶	۴/۷-۷/۸
۲۹	اسلوانی	۵/۹	۱۲	۱/۲	۴/۷-۸/۸
۳۰	پوتسوانا	۵/۷	۶	۰/۹	۴/۷-۷/۳
	تایوان	۵/۷	۱۳	۱	۳/۶-۷/۸
۳۲	قطر	۵/۶	۳	۰/۱	۵/۵-۵/۷
۳۳	استونی	۵/۵	۱۲	۰/۶	۴/۷-۶/۶
	اروگوئه	۵/۵	۷	۱/۱	۴/۱-۷/۴
۳۵	ایتالیا	۵/۳	۱۱	۱/۱	۳/۳-۷/۳
	کویت	۵/۳	۴	۱/۷	۳/۳-۷/۴
۳۷	مالزی	۵/۲	۱۳	۱/۱	۳/۶-۸
	امارات متحده عربی	۵/۲	۳	۰/۵	۴/۶-۵/۶
۳۹	تونس	۴/۹	۶	۰/۷	۳/۶-۵/۶
۴۰	مجارستان	۴/۸	۱۳	۰/۶	۴-۵/۶
۴۱	لیتوانی	۴/۷	۱۰	۱/۶	۳-۷/۷
	نامیبیا	۴/۷	۶	۱/۳	۳/۶-۶/۶
۴۳	کوبا	۴/۶	۳	۱	۳/۶-۵/۵
	اردن	۴/۶	۷	۱/۱	۳/۶-۶/۵
	ترینداد و توباگو	۴/۶	۶	۱/۳	۳/۴-۶/۹
۴۶	بلیز	۴/۵	۳	۰/۹	۳/۶-۵/۵
	عربستان سعودی	۴/۵	۴	۲	۲/۸-۷/۴
۴۸	موریس	۴/۴	۵	۰/۷	۳/۶-۵/۵

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	موارد بررسی	انحراف معیار	دامنه نمره
	آفریقای جنوبی	۴/۴	۱۲	۰/۶	۳/۶-۵/۵
۵۰	کاستاریکا	۴/۳	۸	۰/۷	۳/۵-۵/۵
	یونان	۴/۳	۹	۰/۸	۳/۷-۵/۶
	کره جنوبی	۴/۳	۱۲	۱	۲-۵/۶
۵۳	بلاروس	۴/۲	۵	۱/۸	۲-۵/۸
۵۴	برزیل	۳/۹	۱۲	۰/۵	۳/۳-۴/۷
	بلغارستان	۳/۹	۱۰	۰/۹	۲/۶-۵/۶
	جمهوری چک	۳/۹	۱۲	۰/۹	۲/۶-۵/۶
۵۷	جامائیکا	۳/۸	۵	۰/۴	۳/۳-۴/۳
	لاتویا	۳/۸	۷	۰/۴	۳/۴-۴/۷
۵۹	کلمبیا	۳/۷	۱۱	۰/۵	۲/۷-۴/۴
	کرواسی	۳/۷	۸	۰/۶	۲/۶-۴/۷
	السالوادور	۳/۷	۷	۱/۵	۲-۶/۳
	پرو	۳/۷	۹	۰/۶	۲/۷-۴/۹
	اسلواکی	۳/۷	۱۱	۰/۷	۲/۹-۴/۷
۶۴	مکزیک	۳/۶	۱۲	۰/۶	۲/۴-۴/۹
	لهستان	۳/۶	۱۴	۱/۱	۲/۴-۵/۶
۶۶	چین	۳/۴	۱۳	۱	۲-۵/۵
	پاناما	۳/۴	۷	۰/۸	۲/۷-۵
	سريلانکا	۳/۴	۷	۰/۷	۲/۴-۴/۴
	سوریه	۳/۴	۴	۱/۳	۲-۵
۷۰	بوسنی و هرزگوین	۳/۳	۶	۰/۷	۲/۲-۳/۹
	جمهوری دومینیکن	۳/۳	۶	۰/۴	۲/۷-۳/۸
	مصر	۳/۳	۹	۱/۳	۱/۸-۵/۳
	غنا	۳/۳	۶	۰/۹	۲/۷-۵
	مراکش	۳/۳	۵	۱/۳	۲/۴-۵/۵
	تایلند	۳/۳	۱۳	۰/۹	۱/۴-۴/۴
۷۶	سنگال	۳/۲	۶	۱/۲	۲/۲-۵/۵
۷۷	ترکیه	۳/۱	۱۴	۰/۹	۱/۵-۳/۶
۷۸	ارمنستان	۳	۵	۰/۸	۱/۸-۴/۱
	جمهوری اسلامی ایران	۳	۴	۱	۲/۲-۴/۱
	لبنان	۳	۴	۰/۸	۲/۱-۳/۶

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	موارد بررسی	انحراف معیار	دامنه نمره
	مالی	۳	۳	۱/۸	۱/۴-۵
	فلسطین	۳	۳	۱/۲	۲-۴/۳
۸۳	هندوستان	۲/۸	۱۴	۰/۴	۲/۱-۳/۶
	مالاوی	۲/۸	۴	۱/۲	۲-۴/۴
	رومانی	۲/۸	۱۲	۱	۱/۶-۵
۸۶	موزامبیک	۲/۷	۵	۰/۷	۲-۳/۶
	روسیه	۲/۷	۱۶	۰/۸	۱/۴-۴/۹
۸۸	الجزایر	۲/۶	۴	۰/۵	۲-۳
	ماداگاسکار	۲/۶	۳	۱/۸	۱/۲-۴/۷
	نیکاراگوئه	۲/۶	۷	۰/۵	۲-۳/۳
	یمن	۲/۶	۴	۰/۷	۲-۳/۴
۹۲	آلبانی	۲/۵	۵	۰/۶	۱/۹-۳/۲
	آرژانتین	۲/۵	۱۲	۰/۵	۱/۶-۳/۲
	اتیوپی	۲/۵	۵	۰/۸	۱/۵-۳/۶
	گامبیا	۲/۵	۴	۰/۹	۱/۵-۳/۶
	پاکستان	۲/۵	۷	۰/۹	۱/۵-۳/۹
	فیلیپین	۲/۵	۱۲	۰/۵	۱/۶-۳/۶
	تانزانیا	۲/۵	۶	۰/۶	۲-۳/۳
	زامبیا	۲/۵	۵	۰/۶	۲-۳/۳
۱۰۰	گواتمالا	۲/۴	۸	۰/۶	۱/۵-۳/۴
	قزاقستان	۲/۴	۷	۰/۹	۱/۶-۳/۸
	مولداوی	۲/۴	۵	۰/۸	۱/۶-۳/۶
	ازبکستان	۲/۴	۶	۰/۵	۲-۳/۳
	ونزوئلا	۲/۴	۱۲	۰/۵	۱/۴-۳/۱
	ویتنام	۲/۴	۸	۰/۸	۱/۴-۳/۶
۱۰۶	بولیوی	۲/۳	۶	۰/۴	۱/۹-۲/۹
	هندوراس	۲/۳	۷	۰/۶	۱/۴-۳/۳
	مقدونیه	۲/۳	۵	۰/۳	۲-۲/۷
	صربستان ومونته نگرو	۲/۳	۵	۰/۵	۲-۳/۲
	سودان	۲/۳	۴	۰/۳	۲-۲/۷
	اوکراین	۲/۳	۱۰	۰/۶	۱/۶-۳/۸
	زیبواوه	۲/۳	۷	۰/۳	۲-۲/۷

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	موارد بررسی	انحراف معیار	دامنه نمره
۱۱۳	کنگو	۲/۲	۳	۰/۵	۲-۲/۸
	اکوادور	۲/۲	۸	۰/۳	۱/۸-۲/۶
	عراق	۲/۲	۳	۱/۱	۱/۲-۳/۴
	سیرالئون	۲/۲	۳	۰/۵	۲-۲/۸
	اوگاندا	۲/۲	۶	۰/۷	۱/۸-۳/۵
۱۱۸	کوت دازور	۲/۱	۵	۰/۵	۱/۵-۲/۷
	قرقیزستان	۲/۱	۵	۰/۴	۱/۶-۲/۷
	لیبی	۲/۱	۳	۰/۵	۱/۷-۲/۷
	گیته جدید	۲/۱	۳	۰/۶	۱/۵-۲/۷
۱۲۲	اندونزی	۱/۹	۱۳	۰/۵	۰/۷-۲/۹
	کنیا	۱/۹	۷	۰/۳	۱/۵-۲/۴
۱۲۴	آنگولا	۱/۸	۳	۰/۳	۱/۴-۲
	آذربایجان	۱/۸	۷	۰/۳	۱/۴-۲/۳
	کامرون	۱/۸	۵	۰/۲	۱/۴-۲
	گرجستان	۱/۸	۶	۰/۷	۰/۹-۲/۸
	تاجیکستان	۱/۸	۳	۰/۳	۱/۵-۲
۱۲۹	میانمار	۱/۶	۳	۰/۳	۱/۴-۲
	پاراگوئه	۱/۶	۶	۰/۳	۱/۲-۲
۱۳۱	هائیتی	۱/۵	۵	۰/۶	۰/۷-۲/۳
۱۳۲	نیجریه	۱/۴	۹	۰/۴	۰/۹-۲
۱۳۳	بنگلادش	۱/۳	۸	۰/۷	۰/۳-۲/۲

مأخذ: سازمان بین‌المللی شفافیت (TI)

ضمیمه ۲- شاخص فساد اداری کشورهای جهان در سال ۲۰۰۴

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	دامنه نمره	موارد بررسی
۱	فنلاند	۹/۷	۹/۵-۹/۸	۹
۲	نیوزیلند	۹/۶	۹/۴-۹/۶	۹
۳	دانمارک	۹/۵	۹/۳-۹/۷	۱۰
۴	ایسلند	۹/۵	۹/۴-۹/۷	۸
۵	سنگاپور	۹/۳	۹/۲-۹/۴	۱۳
۶	سوئد	۹/۲	۹/۱-۹/۳	۱۱
۷	سوئیس	۹/۱	۸/۹-۹/۲	۱۰
۸	نروژ	۸/۹	۸/۶-۹/۱	۹
۹	استرالیا	۸/۸	۸/۴-۹/۱	۱۵
۱۰	هلند	۸/۷	۸/۵-۸/۹	۱۰
۱۱	انگلستان	۸/۶	۸/۴-۸/۸	۱۲
۱۲	کانادا	۸/۵	۸/۱-۸/۹	۱۲
۱۳	اتریش	۸/۴	۸/۱-۸/۸	۱۰
۱۴	لوکزامبورگ	۸/۴	۸/۰-۸/۹	۷
۱۵	آلمان	۸/۲	۸/۰-۸/۵	۱۱
۱۶	هنگ کنگ	۸	۷/۱-۸/۵	۱۳
۱۷	بلژیک	۷/۵	۷/۱-۸/۰	۱۰
۱۸	ایرلند	۷/۵	۷/۲-۷/۹	۱۰
۱۹	ایالات متحده امریکا	۷/۵	۶/۹-۸/۲	۱۴
۲۰	شیلی	۷/۴	۷/۰-۷/۸	۱۱
۲۱	باربادوس	۷/۳	۶/۶-۷/۶	۳
۲۲	فرانسه	۷/۱	۶/۶-۷/۶	۱۲
۲۳	اسپانیا	۷/۱	۶/۷-۷/۴	۱۱
۲۴	ژاپن	۶/۹	۶/۲-۷/۴	۱۵
۲۵	مالت	۶/۸	۵/۳-۸/۲	۴
۲۶	اسرائیل	۴/۶	۵/۶-۷/۱	۱۰
۲۷	پرتغال	۶/۳	۵/۸-۶/۸	۹
۲۸	اروگوئه	۶/۲	۵/۹-۶/۷	۶
۲۹	عمان	۶/۱	۵/۱-۶/۸	۵
۳۰	بوتسوانا	۶/۰	۵/۳-۶/۸	۷
۳۱	استونی	۶/۰	۵/۶-۶/۷	۱۲
۳۲	اسلونی	۶/۰	۵/۶-۶/۶	۱۲

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	دامنه نمره	موارد بررسی
۳۴	بحرین	۵/۸	۵/۵-۶/۲	۵
۳۵	تایوان	۵/۶	۵/۲-۶/۱	۱۵
۳۶	قبرس	۵/۴	۵/۱-۵/۸	۴
۳۷	اردن	۵/۳	۴/۶-۵/۹	۹
۳۸	قطر	۵/۲	۴/۶-۵/۶	۴
۳۹	مالزی	۵/۰	۴/۵-۵/۶	۱۵
	تونس	۵/۰	۴/۵-۵/۶	۷
۴۱	کاستاریکا	۴/۹	۴/۲-۵/۸	۸
۴۲	مجارستان	۴/۸	۴/۶-۵/۰	۱۲
	ایتالیا	۴/۸	۴/۴-۵/۱	۱۰
۴۴	کویت	۴/۶	۳/۸-۵/۳	۵
	لیتوانی	۴/۶	۴-۵/۴	۹
	آفریقای جنوبی	۴/۶	۴/۲-۵	۱۱
۴۷	کره جنوبی	۴/۵	۴-۴/۹	۱۴
۴۸	سیشل	۴/۴	۳/۷-۵	۳
۴۹	یونان	۴/۳	۴-۴/۸	۹
	سورینام	۴/۳	۲/۱-۵/۸	۳
۵۱	جمهوری چک	۴/۲	۳/۷-۴/۹	۱۱
	السالوادور	۴/۲	۳/۳-۵/۱	۷
	ترینیداد و توباگو	۴/۲	۳/۶-۵/۲	۶
۵۴	بلغارستان	۴/۱	۳/۷-۴/۶	۱۰
	موریس	۴/۱	۳/۲-۴/۸	۵
	نامیبیا	۴/۱	۳/۵-۴/۶	۷
۵۷	لتونی	۴	۳/۸-۴/۳	۸
	اسلواکی	۴	۳/۶-۴/۵	۱۱
۵۹	برزیل	۳/۹	۳/۷-۴/۱	۱۱
۶۰	بلیز	۳/۸	۳/۴-۴/۱	۳
۶۲	کلمبیا	۳/۸	۳/۴-۴/۱	۱۰
	کوبا	۳/۷	۲/۲-۴/۷	۴
	پاناما	۳/۷	۳/۴-۴/۲	۷
۶۴	غنا	۳/۶	۳/۱-۴/۱	۷
	مکزیک	۳/۶	۳/۳-۳/۸	۱۱
	تایلند	۳/۶	۳/۳-۳/۹	۱۴

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	دامنه نمره	موارد بررسی
	کرواسی	۳/۵	۳/۳-۳/۸	۹
۶۷	لهستان	۳/۵	۳/۳-۳/۹	۸
	سريلانكا	۳/۵	۳/۱-۳/۹	۸
۷۱	چين	۳/۴	۳/۰-۳/۸	۱۶
	عربستان سعودی	۳/۴	۲/۷-۴/۰	۵
	سوريه	۳/۴	۲/۸-۴/۱	۵
۷۴	بلاروس	۳/۳	۱/۹-۴/۸	۵
	گابن	۳/۳	۲/۱-۳/۷	۳
	جامائیکا	۳/۳	۲/۸-۳/۷	۶
۷۷	بنين	۳/۲	۲/۰-۴/۳	۳
	مصر	۳/۲	۲/۷-۳/۸	۸
	مالی	۳/۲	۲/۲-۴/۲	۵
	ماراکو	۳/۲	۲/۹-۳/۵	۷
	ترکیه	۳/۲	۲/۸-۳/۷	۱۳
۸۲	ارمنستان	۳/۱	۲/۴-۳/۷	۵
	بوسنی و هرزگوین	۳/۱	۲/۷-۳/۵	۷
	ماداگاسکار	۳/۱	۱/۸-۴/۴	۴
۸۵	مغولستان	۳	۲/۶-۳/۲	۳
	سنگال	۳	۲/۵-۳/۵	۶
۸۷	جمهوری دومینیکن	۲/۹	۲/۴-۳/۳	۶
	ایران	۲/۹	۲/۲-۳/۴	۵
	رومانی	۲/۹	۲/۵-۳/۴	۱۲
۹۰	گامبیا	۲/۸	۲/۲-۳/۴	۵
	هندوستان	۲/۸	۲/۶-۳/۰	۱۵
	مالاوی	۲/۸	۲/۲-۳/۷	۵
	موزامبیک	۲/۸	۲/۴-۳/۱	۷
	نیپال	۲/۸	۱/۶-۳/۴	۳
	روسیه	۲/۸	۲/۵-۳/۱	۱۵
	تانزانیا	۲/۸	۲/۴-۳/۲	۷
۹۷	الجزایر	۲/۷	۲/۳-۳/۰	۶
	لبنان	۲/۷	۲/۱-۳/۲	۵
	مقدونیه	۲/۷	۲/۳-۳/۲	۷
	نیکاراگوئه	۲/۷	۲/۵-۳/۰	۷

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	دامنه نمره	موارد بررسی
	صربستان و مونتنگرو	۲/۷	۲/۳-۳/۰	۷
	اریتره	۲/۶	۱/۶-۳/۴	۳
	پاپوا گینه نو	۲/۶	۱/۹-۳/۴	۴
	فیلیپین	۲/۶	۲/۴-۲/۹	۱۴
	اوگاندا	۲/۶	۲/۱-۳/۱	۷
	ویتنام	۲/۶	۲/۳-۲/۹	۱۱
	زامبیا	۲/۶	۲/۳-۲/۹	۶
۱۰۸	آلبانی	۲/۵	۲/۰-۳/۰	۴
	آرژانتین	۲/۵	۲/۲-۲/۸	۱۱
	لیبی	۲/۵	۱/۹-۳/۰	۴
	حکومت خودگردان فلسطین	۲/۵	۲/۰-۲/۷	۳
۱۱۲	اکوادور	۲/۴	۲/۳-۲/۵	۷
	یمن	۲/۴	۱/۹-۲/۹	۵
۱۱۴	جمهوری کنگو	۲/۳	۲/۰-۲/۷	۴
	اتیوپی	۲/۳	۱/۹-۲/۹	۶
	هندوراس	۲/۳	۲/۰-۲/۶	۷
	مولداوی	۲/۳	۲/۰-۲/۸	۵
	سیرالئون	۲/۳	۲/۰-۲/۷	۳
	ازبکستان	۲/۳	۲/۱-۲/۴	۶
	ونزوئلا	۲/۳	۲/۲-۲/۵	۱۱
	زمبابوه	۲/۳	۱/۹-۲/۷	۷
۱۲۲	بولیوی	۲/۲	۲/۱-۲/۳	۶
	گواتمالا	۲/۲	۲/۰-۲/۴	۷
	قزاقستان	۲/۲	۱/۸-۲/۷	۷
	قرقیزستان	۲/۲	۲/۰-۲/۵	۵
	نیجر	۲/۲	۲/۰-۲/۵	۳
	سودان	۲/۲	۲/۰-۲/۳	۵
۱۲۹	اوکراین	۲/۲	۲/۰-۲/۴	۱۰
	کامرون	۲/۱	۱/۹-۲/۳	۵
	عراق	۲/۱	۱/۳-۲/۸	۴
	کنیا	۲/۱	۱/۹-۲/۴	۷
	پاکستان	۲/۱	۱/۶-۲/۶	۷
۱۳۳	آنگولا	۲/۰	۱/۷-۲/۱	۵

رتبه کشور	نام کشور	نمره شاخص (CPI)	دامنه نمره	موارد بررسی
	جمهوری دموکراتیک کنگو	۲	۱/۵-۲/۲	۳
	ساحل عاج	۲	۱/۷-۲/۲	۳
	گرجستان	۲	۱/۶-۲/۳	۷
	اندونزی	۲	۱/۷-۲/۲	۱۴
	تاجیکستان	۲	۱/۷-۲/۴	۴
	ترکمنستان	۲	۱/۶-۲/۳	۳
۱۴۰	آذربایجان	۱/۹	۱/۸-۲/۰	۷
	پاراگوئه	۱/۹	۱/۷-۲/۲	۷
۱۴۲	چاد	۱/۷	۱/۱-۲/۳	۴
	میانمار	۱/۷	۱/۵-۲/۰	۴
۱۴۴	نیجریه	۱/۶	۱/۴-۱/۸	۹
۱۴۵	بنگلادش	۱/۵	۱/۱-۱/۹	۸
	هائیتی	۱/۵	۱/۲-۱/۹	۵

مأخذ: سازمان بین‌المللی شفافیت (TI).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مأخذ

۱. آبراهامیان، یرواند. *ایران بین دو انقلاب*. ترجمه فتاحی و گل محمدی، تهران: نشر نی، ۱۳۷۷.
۲. آوری، پیتر. *تاریخ معاصر ایران*. ترجمه محمد رفیع مهرآبادی، تهران: نشر عطایی، ۱۳۶۳.
۳. ایران پرس نیوز، آدینه ۱، آبان ماه ۱۳۸۳.
۴. *برنامه مبارزه با فساد و ارتقای سلامت در نظام اداری*، تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۰.
۵. جامی، ن. *گذشته چراغ راه آینده است*. تهران: نشر ققنوس، ۱۳۶۲.
۶. حبیبی، نادر. *فساد اداری؛ عوامل و شیوه‌های مبارزه*. تهران: مؤسسه انتشاراتی وثقی، ۱۳۷۵.
۷. ربیعی، علی. *زنده باد فساد*. تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۳.
۸. روزنامه ایران، شنبه ۱۳ تیرماه ۱۳۸۳.
۹. روزنامه کیهان، شنبه ۲۱ آذرماه ۱۳۸۳.
۱۰. سرگوییچ ایوانف، میخائیل. *تاریخ نوین ایران*. ترجمه هوشنگ تیزابی و قائم پناه، تهران: نشر اسلوج، ۱۳۵۶.
۱۱. کاتوزیان، محمدعلی. *اقتصاد سیاسی ایران*. ترجمه نفیسی و عزیزی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۲.
۱۲. کسروی، احمد. *تاریخ هجده ساله آذربایجان یا سرنوشت کردان در ایران*. تهران: نشر امیرکبیر، ۱۳۵۷.
۱۴. مقصودی، مجتبی. *تحولات سیاسی - اجتماعی ایران، ۵۷-۱۳۲۰*. تهران: نشر روزنه، ۱۳۸۰.
۱۵. نجفی، موسی و دیگران. *تاریخ تحولات سیاسی - اجتماعی ایران*. تهران: نشر تاریخ معاصر، ۱۳۸۲.
۱۶. هیوود، پل. *فساد سیاسی*. ترجمه محمد طاهری و میر قاسم بنی‌هاشمی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۱.

17. <http://bbc.net.uk/persian/iran>.

18. Transparency International Corruption Perception Index 2003.

19. Transparency International Corruption Perception Index 2004.